

Зайчук Г. М.

кандидат пед. наук, ст. викладач,
Академія муніципального управління

Романова М. І.

Київський коледж міського господарства

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглядається питання аспектів організації самостійної роботи студентів як важливої складової навчально-виховного процесу вищого навчального закладу з питань формування і розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: самостійність, мотивація, самоорганізованість, самоконтроль, цілеспрямованість, професійні компетенції.

В статье рассматривается вопрос некоторых аспектов организации самостоятельной работы студентов как важной составляющей учебно-воспитательного процесса в вузе по формированию и развитию профессиональной компетентности будущих специалистов.

Ключевые слова: самостоятельность, мотивация, самоорганизованность, самоконтроль, целеустремленность, профессиональные компетенции.

The article discusses the issue of certain aspects of the organisation of independent work of students as an important part of teaching and educational process in high school for the formation and development of professional competence of future specialists.

Keywords: autonomy, motivation, self-organization, self-control, dedication, professional competence.

Постановка проблеми. Процеси реформування сучасної вищої освіти пов'язані із процесами гуманізації й демократизації нашого суспільства. Вони показують, що самовиховання особистості фахівця, його здатність до самостійної діяльності пов'язані, насамперед, з постійною необхідністю підвищення його загальної та спеціальної освіченості, яка має безпосередній вплив на формування та розвиток професійної компетентності.

У прийнятих нашою державою нормативно-правових актах, що регулюють процеси розвитку освіти і діяльності вищих навчальних закладів, висунуті вимоги до підготовки конкурентноздатного фахівця, здатного працювати в умовах змін та розвитку науки й соціально-економічної практики. А це передбачає, першою чергою, здатність молодого людини до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей, уміння здобувати нові знання [3]. Розвиток таких умінь і здатностей вимагає наявності високого рівня самостійності у сучасного фахівця. Це своєю чергою ставить перед вищим навчальним закладом завдання по створенню необхідних педагогічних умов щодо організації самостійної роботи студентів як важливого фактору впливу на формування професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджені нами в процесі наукові доробки вітчизняних і зарубіжних авторів С. Вітвицької, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, В. Нагаєва, Н. Ничкало та інших підкреслюють, що самостійна робота студентів, її планування та організація розглядається як одна з важливих технологій формування професійних компетенцій майбутнього фахівця.

У наукових працях А. Алексюка, С. Сисоєвої, Г. Цехмістрової інших самостійна діяльність студента трактується як феномен, головна ознака якого полягає у кінцевій меті діяльності, що одночасно виконує функцію управління цією діяльністю.

Метою даної статті є визначення сутності та розгляд деяких *аспектів організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі.*

Виклад основного матеріалу Самостійність ми розглядаємо як здатність особистості до діяльності, здійснюваної без втручання та допомоги ззовні. Враховуючи при цьому, що одним із шляхів формування самостійності є організація й планування самостійної роботи. Розглядаючи питання про підвищення ролі самостійної роботи студентів можна підкреслити, що нагальна потреба у вивченні дисципліни згідно програми державного або галузевого освітнього стандарту, не дозволяє студентові визначати зміст освіти, але не заперечує факт прояву студентом високого рівня активності в засвоєнні навчального матеріалу. Він може пропонувати організаційні форми пізнавальної діяльності або включатися в завдання, запропоновані викладачем, активно проявляти свою суб'єктність, відстоювати свою позицію. Це корелює із думкою І. Зимньої, яка вважає, що самостійна робота є завжди внутрішньо мотивована діяльність, виконання якої вимагає досить високого рівня самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності й приносить задоволення як процес самовдосконалення та самопізнання

Крім того, як зазначає вчена, самостійна робота, передбачає виконання студентом певних дій, самоорганізацію в розподілі дій у часі, самоконтроль у процесі виконання.[4] Отже, розглядаючи самостійну роботу як фактор впливу на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, важливо враховувати, що для самого студента самостійна робота повинна бути усвідомлена як вільна за вибором, внутрішньо мотивована діяльність, що передбачає усвідомлення мети своєї діяльності, прийняття завдання, додання їй особистісного змісту, підпорядкування виконання цього завдання інших інтересів і форм своєї зайнятості.

Дійсно, у майбутній професійній діяльності фахівець не може керуватися тільки зовнішніми стимулами й мотивами. Для його професійного становлення важливо сформулювати у вищому навчальному закладі внутрішні (ціннісні) мотиви діяльності.[6] Як відомо, організація пізнавальної діяльності студентів у вищому навчальному закладі апіорі містить у собі необхідні передумови формування ціннісних мотивацій студентів, зокрема,

прагнення до пізнання, поповнення ціннісного багажу.[6;8] Українськими та російськими ученими (М. Вачевським, І. Васеніною, О. Виштак, О. Лапшевою, В. М'ялісвою, І. Ромащенко, ін.) були проведені дослідження з питання ціннісних мотивів студентів.

У таблиці 2 показані деякі дані проведеного дослідження щодо якості та здатності особи, що є найбільш значущими для майбутнього фахівця. (оцінювання проводилось за 10-бальною шкалою)

Показник	1 курс	3 курс	4 курс
	Середній бал	Середній бал	Середній бал
Професійний розвиток (освіта у відповідності до стандартів)	5	7	9
Виробничий та культурний розвиток (виробнича та економічна культура)	4	6	7
Соціальна культура особистості	6	7	8
Загальна культура особистості	6	8	9

Узагальнені результати даних досліджень свідчать про те, що, основним мотивом отримання вищої освіти є оцінка практичності (найчастіше – прибутковості) майбутньої діяльності, однак, в процесі навчання студенти часто прагнуть не тільки одержати високу професійну підготовку, але й продовжити загальнокультурний розвиток.

Але, важливо наголосити, опитування студентів показало, що вони (студенти) прагнуть досягти і певного рівня професійної компетентності

Тому, на нашу думку, самостійна робота студента, має розглядатися як діяльність, що є комплексним багатобічним явищем, має значний вплив на формування всіх аспектів професійної компетентності майбутнього фахівця, а саме: професійно-дієвого, соціально-культурного, особистісного.

Діяльність, на думку В. Белоліпечького й В. Ігнатова, є нічим іншим, як виробництвом матеріальних і духовних цінностей, різноманітних форм спілкування людей, перетворенням соціальних умов і відносин, а також розвитком самої людини, його здатностей, умінь і знань [5]. Ці вчені також вважають, що діяльність розглядається як процес втілення сутнісних сил індивіда в предметних формах, у яких запам'ятовуються знання й уміння, ідеї й мотиви, цінності й засоби, тобто увесь різноманітний світ людської культури. У діяльнісному визначенні самостійна робота, на думку І. Зимньої, – це робота, що організована самим студентом у силу його внутрішніх пізнавальних мотивів, у найбільш зручний, раціональний на його погляд час, контрольований ним самим у процесі й за результатами діяльності на основі опосередкованого системного керування нею з боку викладача [4].

Ми розглядаємо самостійну роботу як систему різноманітних завдань з метою засвоєння професійних знань, умінь та навичок для формування на

їх базі професійних компетенцій, що виконується студентами під час навчальних занять та у вільний час.

Отже, за таких умов самостійну роботу можна сприймати як засіб організації навчального та наукового пізнання студента, так і форму певного способу діяльності щодо виконання відповідного навчального завдання з метою набуття нових знань, їх поглиблення і використання у практичній діяльності. [10; 11].

З урахуванням змісту, цілей та завдань, що стоять перед студентами в процесі виконання різних форм самостійної роботи, ми виділяємо чотири її види: самостійна робота, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять; пошуково аналітична робота; наукова робота; стажування та практика на підприємствах різних форм власності. Важливим елементом організації самостійної роботи є контроль. [10]. Самостійна робота студента в процесі вивчення навчальної дисципліни або курсу може включати різні види і мати різні форми контролю, як показано в таблиці 2.

Таблиця 2

Види самостійної роботи студентів та форми контролю

Види та форми самостійної роботи студентів	Форми контролю та звітності
1. Підготовка до поточних аудиторних занять	
1.1. Вивчення обов'язкової та додаткової літератури, текстів лекцій, тощо.	1.1 Активна участь у різних видах аудиторних занять.
1.2. Виконання домашніх завдань	1.2. Перевірка правильності виконання завдань
1.3. Підготовка до семінарського (практичного) заняття.	1.3. Активна участь у семінарських (практичних) заняттях
1.4. Підготовка до контрольної роботи та інших форм поточного контролю.	1.4. Написання контрольної роботи.
2. Пошуково-аналітична робота;	
2.1. Пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою курсу.	2.1. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять або ІКР
2.2. Написання реферату (есе) за заданою проблематикою	2.2. Обговорення (захист) реферату (есе) Під час аудиторних занять або ІКР
2.3. Аналітичний розгляд наукової публікації	2.3. Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР
2.5. Практикум з навчальних дисциплін з використанням програмного забезпечення	2.5. Перевірка правильності виконання завдання
2.6. Написання курсової роботи	2.6. Захист курсової роботи
2.7. Написання дипломної роботи	2.7. Захист дипломної роботи.
3. Наукова робота	
3.1. Участь у наукових студентських конференціях	3.1. Доповіді на наукових студентських конференціях
3.2. Підготовка наукових публікацій	3.2. Обговорення з викладачем підготовлених матеріалів, подання в друк
3.3. Виконання завдань у рамках дослідницьких проектів кафедри (факультету)	Використання матеріалів у звіті з науково-дослідної роботи
4. Стажування, практика або практичний тренінг	
4.1. Проходження стажування, практика на підприємстві.	4.1. Підготовка звіту і його захист.

Як відомо, у відповідності до вимог Болонської системи, самостійна робота є невід'ємною складовою кредитно – модульної системи. Як покаже досвід, самостійна робота студентів під час вивчення певних дисциплін, є важливою складовою процесу їх вивчення. Умовою досягнення навчальної мети при її використанні є установа певних правил щодо організації самостійної роботи студентів. [10].

Передовсім, це доведення викладачем і обговорення зі студентами змісту, обсягу, часу на виконання роботи, а також обговорення їх освітнього рейтингу.

Власне усвідомлення кожним студентом оцінки якості виконаної ним роботи має забезпечити розуміння важливості і необхідності даного типу самостійної роботи, сформуванню потреби в систематичності і активності на заняттях (що виявляється у формі доповідей, інформацій, презентацій, доповідей по заздалегідь визначеним темам).[1] Визнаючи рівень складності навчального завдання і показник оцінки його виконання, студенти формують і знання, і особистісні якості: наполегливість, здатність систематично працювати, прагнення до позитивного результату.

Зауважимо, що рейтингова оцінка є ефективним стимулом навчальної діяльності студента і дає можливість контролювати зміст та обсяг засвоєння навчальної інформації. Без використання рейтингової оцінки самостійної роботи рівень збереження і засвоєння інформації має, як показує практика роботи, нижчі показники.[12]

Підкреслимо, що за вказаних умов, навчально-виховний процес формування складових професійної компетентності майбутніх фахівців будується за схемою суб'єкт – суб'єктної взаємодії викладача і студента.[7]

Тобто, частка свідомої активності студентів у процесі оволодіння навчальною дисципліною, яка є умовою формування професійних компетентностей, стає доволі значною і дає студентам можливість стати співавторами навчального процесу.

Висновок. Отже, спираючись на вищевикладені положення про самостійну роботу як цілеспрямовану, внутрішньо мотивовану, структуровану й кориговану самим суб'єктом у процесі й за результатами діяльності, а також з огляду на твердження про діяльність як основу формування й функціонування професійної компетентності майбутнього фахівця, враховуючи вимоги щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах у відповідності до вимог Болонського процесу, самостійна робота є важливим фактором формування професійної компетентності майбутнього фахівця й має безпосередній вплив на розвиток професійних знань, умінь й особистісних якостей як основи формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Самостійна робота як внутрішній пізнавальний мотив навчання та розвитку студента як майбутнього фахівця, що виконується ним у зручний

та раціональний проміжок часу на основі опосередкованого системного керування нею з боку викладача.

Самостійна робота як важлива складова кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу підготовки сучасного конкурентноздатного фахівця, суттєво впливає на якісні показники формування професійної компетентності майбутніх фахівців за умови застосування різних форм та прийомів, а також систематичного рейтингового контролю знань.

Самостійна робота студента – це робота, що організована самим студентом в якій найбільшою мірою проявляється його самостійність, мотивація, самоорганізованість, самоконтроль, цілеспрямованість.

Література

1. Білоус В. Т. Основи організації та методики викладання у вищій школі / В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Ірпінь, 2001. – 144 с.
2. Вачевський М. В. Особливості впливу конкуренції на рівень освіти та підготовки професійних компетенцій маркетологів / М. В. Вачевський // Молодь і ринок. – 2006. – № 7(22). – С. 20 – 25.
3. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко]; під ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль, 2004. – 384 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М., 2004. – 287 с. – (Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы»).
5. Ігнатов В. Г., Белоліпецький В. К. Професійна культура й професіоналізм державної служби: контекст історії й сучасність. Навчальний посібник. – Ростов н/Д: видавничий центр «Март», 2000. – 256 с.
6. Матеріали ІV Міжнародної науково – методичної конференції [«Викладання психологічних педагогічних дисциплін у технічному університеті: методи, досвід, перспектива»], (Київ, 13 жовт. 2009 р.) / М-во освіти і науки України. – К.: Азимут-Україна, 2009. – 103 с.
7. Ничкало Н. Г. Стандарти проф. освіти: проблеми методології і творчих пошуків / Н. Г. Ничкало. – К.: ВПІОЛ, 2000. – 486 с.
8. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: [зб. наук. праць. Випуск 10 / Під ред. В. М. Мадзігона]. – К.: Інститут реклами, 2007. – 276 с.
9. Психологію- педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: навч. посібник / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К.: КНЕУ, 2007. – 240 с.
10. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 320 с.
11. Соколова Г. Н. Праця й професійна культура (досвід соціологічного дослідження) / Г. Н. Соколова. – М.: Изд-во БГУ, 1980. – 144 з.
12. Цехмістрова Г. С. Методична робота у вищому закладі освіти / Г. С. Цехмістрова // Нові технології навчання: науково-методичний збірник. – 2001. – Випуск 29. – 127 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.